

Sygn. akt III PK 163/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z powództwa G.B., R.G., P.K., D.O., T.S.
przeciwko B. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w S.
o zwrot kosztów podróży służbowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 listopada 2019 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w S.
z dnia 12 stycznia 2018 r., sygn. akt VI Pa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. wyrokiem z dnia 12 stycznia 2017 r., po rozpoznaniu skargi pozwanej B. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Szczecinie o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 10 listopada 2016 r., VI Pa (...), oddalającym apelację pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 4

marca 2016 r., IX P (...), którym zasądzono na rzecz powodów G.B., R.G., P.K., D.O. i T.S. wymienione w tym wyroku kwoty tytułem ryczałtów za noclegi, odrzucił skargę w zakresie w jakim odnosi się ona do żądania zapłaty należności z tytułu podróży krajowych (pkt I), oddalił skargę w pozostałym zakresie (pkt II) oraz zasądził od pozwanej tytułem zwrotu kosztów niniejszego procesu na rzecz powodów G.B., R.G., P.K. i D.O. kwoty po 2.700 zł, zaś na rzecz T.S. kwotę 1.800 zł (pkt III).

Sąd Okręgowy przypomniał, że powodowie w sprawie objętej skargą o wznowienie postępowania domagali się zasądzenia od pozwanej ryczałtów za noclegi spędzane w kabinach samochodów podczas podróży służbowych - przewozów, które wykonywali jako kierowcy samochodów ciężarowych w transporcie międzynarodowym w okresie październik 2011 r. - lipiec 2013 r. Zasądzając na rzecz powodów dochodzone przez nich kwoty Sąd Rejonowy w motywach wyroku podniósł, że pozwana nie wykazała, aby w okresie objętym sporem obowiązywał u niej regulamin wynagradzania, wobec tego do rozliczenia należności z tytułu podróży służbowych powodów oraz ryczałtów za nocleg zastosowanie miały przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.), a począwszy od dnia 1 marca 2013 r. przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.). Natomiast uznanie, że w pozwanej Spółce nie obowiązywał regulamin wynagradzania implikowało konieczność przyjęcia, że powodowie mają prawo do ryczałtów za noclegi na zasadach obowiązujących w rozporządzeniu z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz z dnia 29 stycznia 2013 r.

Apelacja pozwanej została oddalona przez Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 10 listopada 2016 r., VI Pa (...), w którym podzielono ustalenia faktyczne i argumentację prawną Sądu Rejonowego.

W skardze o wznowienie sprawy zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 10 listopada 2016 r., VI Pa (...), pozwana domagała się wznowienia postępowania i zmiany zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego z dnia 4 marca 2016 r., IX P (...), przez oddalenie powództw w całości i zasądzenie od każdego z powodów na jej rzecz kosztów procesu za obie instancje, kosztów związanych z wniesieniem skargi, jak też zasądzenia określonych w skardze kwot tytułem zwrotu spełnionego na rzecz powodów świadczenia. W uzasadnieniu skargi pozwana powołała się wyłącznie na wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206), który w jej ocenie stanowił podstawę do wzruszenia zaskarżonego wyroku jako opartego na niezgodnych z Konstytucją RP przepisach prawa. Skoro Trybunał Konstytucyjny wyeliminował możliwość stosowania do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym postanowień rozporządzeń z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz z dnia 29 stycznia 2013 r., to odpadła podstawa do zasądzenia na rzecz powodów ryczałtów za noclegi.

Rozpoznając skargę o wznowienie postępowania Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że według powołanego w niej wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15: 1) art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1412 ze zm.) w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., a także 2) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., są niezgodne z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepisy te znajdują zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego jest tzw. wyrokiem zakresowym, co oznacza, iż nie miał on w swoim zamierzeniu doprowadzić do uchylenia zakwestionowanych przepisów, a wyłącznie do uniemożliwienia ich stosowania do konkretnych sytuacji - w tym przypadku wyłącznie do należności kierowców odbywających podróże poza granicami kraju (co wynika wprost z

sentencji tego wyroku). Sąd Okręgowy podniósł, że podstawą do wznowienia postępowania z art. 401¹ k.p.c. może być tylko orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność z Konstytucją RP aktu normatywnego (przepisu prawa), na podstawie którego zostało wydane dane orzeczenie. Tylko bowiem w takiej sytuacji sąd w wyniku wznowienia postępowania ma możliwość innego niż uprzednio rozstrzygnięcia sprawy. Natomiast wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., który pozwana uczyniła podstawą skargi o wznowienie całego postępowania w sprawie VI Pa (...), dotyczącego prawa powodów zarówno do ryczałtów za noclegi z tytułu podróży służbowych zagranicznych, jak i krajowych - odnosi się wyłącznie do ryczałtów za noclegi z tytułu podróży w transporcie międzynarodowym. Zatem powołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie mógł stanowić podstawy do wznowienia postępowania w zakresie rozstrzygnięcia o roszczeniach powodów o zapłatę należności z tytułu podróży krajowych, co na mocy art. 410 § 1 k.p.c. doprowadziło do odrzucenia skargi w zakresie w jakim odnosiła się do żądań zapłaty należności z tytułu podróży krajowych.

Jednocześnie Sąd Okręgowy uznał, że skarga jest dopuszczalna w zakresie w jakim odnosi się do kwot zasądzonych na rzecz powodów z tytułu ryczałtów za noclegi w podróżach międzynarodowych, ponieważ zaskarżone rozstrzygnięcia Sądów obu instancji zostały wydane na podstawie przepisów uznanych obecnie za niekonstytucyjne, co jednak nie oznacza, że jest ona zasadna. W postępowaniu wznowionym sąd ogranicza rozpoznanie sprawy do rozstrzygnięcia, jaki wpływ miała uwzględniona (powołana w skardze) podstawa wznowienia (w tej sprawie jest to art. 401¹ k.p.c. i wyrok Trybunału Konstytucyjnego) na wynik prawomocnie zakończonej sprawy. Istotą postępowania wznowionego nie jest bowiem rozpoznanie sprawy po raz kolejny, na nowo, od początku, w pełnym zakresie (tak, jak czyni to sąd pierwszej czy drugiej instancji podczas pierwotnego rozpoznawania sprawy), lecz ukierunkowanie czynności sądu na wyjaśnienie, czy podana w skardze podstawa wznowienia zaistniała oraz - jednak wyłącznie w przypadkach przewidzianych w art. 403 i 404 k.p.c. - czy miała istotny wpływ na treść wyroku zaskarżonego skargą. Innymi słowy, zakres ponownego rozpoznania sprawy uwarunkowany jest przyczynami wznowienia wskazanymi w skardze i nie jest

dopuszczalne wyjście poza te przyczyny. Wniesiona w rozpoznawanej sprawie skarga o wznowienie postępowania dotyczyła postępowania apelacyjnego i miała doprowadzić do ponownego rozpoznania apelacji pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego. Miało to znaczenie o tyle, że apelacja dotyczyła błędnych zdaniem pozwanej ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy między innymi co do tego, że w pozwanej Spółce wobec powodów nie obowiązywał regulamin wynagradzania, bowiem - jak ustalił Sąd Rejonowy, co Sąd drugiej instancji w całości zaakceptował - nie został on skutecznie wprowadzony w życie w stosunku do powodów, a ponadto pozwana nie wykazała aby w okresie objętym sporem obowiązywał u niej regulamin o treści odpowiadającej regulaminowi złożonemu do akt sprawy. Okoliczność ta na etapie rozpoznawania skargi o wznowienie postępowania, przy określonej przez pozwaną podstawie skargi o wznowienie, nie mogła być więc badana przez Sąd Okręgowy, który - rozpoznając skargę o wznowienie postępowania opartą na takiej, a nie innej podstawie - nie był uprawniony do czynienia ustaleń faktycznych co do tego, czy powodów obowiązywał regulamin wynagradzania czy nie. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. nie dotyczył zaś w żadnej mierze kwestii dotyczących wprowadzania przez pracodawców regulaminów wynagradzania i obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych. Wobec tego Sąd Okręgowy był obecnie związany poczynionym przez Sądy obu instancji ustaleniem, że jakkolwiek w pozwanej Spółce został sporządzony regulamin wynagradzania, przewidujący, że z tytułu odbywania podróży służbowych pracownikom przysługują diety oraz zwrot kosztów obejmujących przejazd, nocleg, dojazd środkami komunikacji miejscowej i innych udokumentowanych wydatków, to jednak powodowie nie zostali z nim zapoznani, a więc jego postanowienia ich nie obowiązywały (nie miał on do nich zastosowania). W konsekwencji, biorąc pod uwagę powyższe ustalenia faktyczne i uwzględniając podstawę skargi o wznowienie postępowania, Sąd Okręgowy przyjął, że samo pozbawienie mocy obowiązującej przepisów, które zostały wprost wskazane w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. nie spowodowało odpadnięcia podstawy prawnej dla zasądzenia na rzecz powodów ryczałtów za noclegi. Nawet, gdy odrzucić jako podstawę prawną zaskarżonych wyroków zakwestionowany przez Trybunał Konstytucyjny art. 21a ustawy o czasie

pracy kierowców, to taką podstawę prawną da się wyprowadzić z innych regulacji, co do których nadal obowiązuje domniemanie ich konstytucyjności.

W tym zakresie Sąd Okręgowy przywołał pogląd wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28). Choć pozornie uchwała ta dotyczy całkiem innej kwestii, tj. dopuszczalności określenia przez pracodawcę w wydany przez siebie regulaminie, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym będzie niższy niż 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., to jednak uzasadnienie tej uchwały zawiera szereg uwag o charakterze ogólnym adekwatnych w stanie faktycznym niniejszej sprawy. Sąd Najwyższy podkreślił bowiem, że od dnia 29 grudnia 2016 r. (data ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego) nie może być stosowany art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. albo w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. ma charakter zakresowy i wyklucza z porządku prawnego opisany wzorzec normatywny, ale jednocześnie wyrok ten oddziałuje tylko w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, natomiast przepisy zawarte w art. 77⁵ k.p. i rozporządzeniach wykonawczych, o ile nie wchodzą w relację z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, nadal obowiązują. Zdaniem Sądu Najwyższego ustawa o czasie pracy kierowców nie zdefiniowała całkowicie niezależnej instytucji prawnej, tj. podróży służbowej, gdyż art. 2 pkt 7 tej ustawy jedynie modyfikuje kształt obowiązującej w polskim systemie prawnym definicji podróży służbowej na potrzeby wybranej grupy zawodowej. Z przepisów ustawy o czasie pracy kierowców wynika jednoznacznie, że po stronie kierowców transportu międzynarodowego powstają dodatkowe koszty, które powinny zostać zrównoważone przez pracodawcę i rozliczone według zasad ukształtowanych dla pozostałych pracowników. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego zakwestionował art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie z powodu niezgodności z Konstytucją RP tego rozwiązania, ale z uwagi na posłużenie się wadliwą metodą legislacyjną. Oznacza to tylko tyle, że przy ukształtowaniu sytuacji prawnej kierowców po wyroku

Trybunału czynnik ten należy uwzględnić. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców korespondował z art. 4 tej ustawy - z systemowego punktu - jako wyjątek od odesłania zawartego w art. 4. W ten sposób zmanifestowano, że do kierowców nie stosuje się art. 77⁵ § 1 i 2 k.p. Wyrugowanie z porządku prawnego rozwiązania wyjątkowego (art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców) nie jest zaś równoznaczne z zakwestionowaniem zasady wyrażonej w art. 4 tej ustawy. Zdaniem Sądu Najwyższego, art. 21a ustanawiał „pomost” między ustawą o czasie pracy kierowców a art. 77⁵ § 3-5 k.p., powodujący, że kierowcy w podróży służbowej przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w art. 77⁵ § 3-5 k.p. A skoro do kierowców stosuje się art. 77⁵ § 3-5 k.p., to *a contrario* niedopuszczalne jest sięganie do art. 77⁵ § 1-2 k.p. Problem polega na tym, że ten sam afirmatywny łącznik wkomponowany został w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Oczywiście jest przecież, że uwzględnienie „zasad określonych w przepisach art. 77⁵ § 3-5 k.p.” można w równym stopniu wyprowadzić z art. 4 ustawy. Dalej w uchwale wskazano, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców przewartościowało wprowadzenie sytuacji prawnej, nie było jednak równoznaczne ze stwierdzeniem, że kierowcom transportu międzynarodowego (mającym status pracownika) nie przysługują należności z tytułu podróży służbowej, a przy tym przepisy art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, art. 5 k.p. i art. 77⁵ k.p. nie zostały wyrugowane z porządku prawnego. Stąd po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a tym samym w rozporządzeniach wykonawczych. Natomiast u pracodawcy „prywatnego” ryczałt za nocleg może być w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę ustalony na niższym poziomie niż w rozporządzeniu dotyczącym sfery budżetowej, zaś sąd ma prawo (obowiązek) szacunkowo badać, czy przyjęty pułap ryczałtu daje kierowcy realną możliwość zaspokojenia potrzeb noclegowych w godnych i regenerujących warunkach.

Sąd Okręgowy mając na względzie przytoczoną powyżej argumentację Sądu Najwyższego co do podstaw prawnych zasądzania ryczałtów na rzecz kierowców, a

także biorąc pod uwagę z jednej strony podstawy skargi o wznowienie postępowania, zaś z drugiej poczynione przez Sądy obu instancji w niniejszej sprawie ustalenia faktyczne, tj. że wobec powodów nie został skutecznie wprowadzony regulamin wynagradzania, uznał skargę o wznowienie postępowania za niezasadną. Skoro, co jest ustaleniem faktycznym wiążącym na obecnym etapie postępowania, pozwana nie ustaliła w odmienny od ustawowego sposób kwestii związanych z wypłacaniem powodom należności z tytułu podróży służbowych, to zastosowanie znajdowały niezakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny przepisy Kodeksu pracy i wydane na jego podstawie przepisy rozporządzeń wykonawczych. Z przepisów tych wynika, że powodom przysługiwały co najmniej takie należności jakich zasądzenia się domagali. Wobec powyższego wyrok objęty skargą o wznowienie postępowania odpowiada prawu, a skarga na mocy art. 412 § 2 k.p.c. podlegała oddaleniu.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniosła pozwana zaskarżając ten wyrok w części oddalającej skargę o wznowienie postępowania (pkt II) oraz zasądzającej od pozwanej na rzecz powodów koszty procesu (pkt III), domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego; ewentualnie zmiany wyroku w zaskarżonej części i orzeczenia co do istoty sprawy, zgodnie z żądaniami skargi o wznowienie postępowania, tj. zmianę wyroków Sądu obu instancji przez ostateczne oddalenie powództw, zasądzenie kosztów procesu za obie instancję i postępowanie ze skargi o wznowienie, a także zasądzenie zwrotu spełnionych świadczeń, jak też zasądzenie od każdego z powodów na rzecz pozwanej kosztów postępowania kasacyjnego.

W skardze kasacyjnej zarzucono: 1) naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 412 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. w związku z art. 406 k.p.c., przez błędne uznanie, że w ramach postępowania o wznowienie, sąd związany jest ustaleniami poczynionymi przez sąd pierwszej oraz drugiej instancji rozpoznający apelację w zakresie obowiązywania u pracodawcy regulaminu wynagradzania, a tym samym brak dokonania przez Sąd Okręgowy ponownego rozpoznania sprawy w granicach podstawy wznowienia, w ramach

której mieścić się między innymi obowiązek ustalenia powyższej okoliczności faktycznej oraz 2) naruszanie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 3-5 k.p. w związku bądź z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., bądź z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., przez ich błędne zastosowanie w sprawie polegające na: - bezpodstawnym uznaniu, że art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców może stanowić podstawę do przyznania kierowcy wykonującemu przewozy w transporcie międzynarodowym ryczałtów za nocleg z uwagi na fakt, iż kwestia należności z tytułu podróży służbowych nie została w ogóle uregulowana w ustawie o czasie pracy kierowców, w sytuacji gdy w istocie materia ta została uregulowana odrębnie, jednak na skutek wydania przez Trybunał Konstytucyjny wyroku zakresowego ta odrębna regulacja nie może mieć zastosowania do określonej kategorii podmiotów, a tym samym wolą ustawodawcy nie było uregulowanie tej kwestii w art. 4; - braku uznania wynikającej z tych przepisów prawa, normy prawnej za niekonstytucyjną w sytuacji, gdy regulacja ta w sposób oczywisty jest niezgodna z art. 2 Konstytucji RP z uwagi na wadliwą konstrukcję odesłania zawartego w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców z uwagi na jej kaskadowy charakter, a także ze względu na uregulowanie określonego rodzaju stosunków.

Pozwana nie zgodziła się z twierdzeniem, jakoby sąd rozpoznający skargę o wznowienie postępowania był związany wszelkimi ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sądy orzekające w postępowaniu będącym przedmiotem skargi o wznowienie. Wprawdzie według art. 412 § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia, jednak nie można tego utożsamiać, z koniecznością odniesienia się *siricte* do podstawy wznowienia, a bardziej jako z zakazem brania pod uwagę innych podstaw wznowienia. Próby ograniczenia przedmiotu fazy *iudicium rescissorium* (tj. fazy ponownego rozpoznania) do kwestii udowodnienia istnienia podstawy wznowienia i jej ewentualnego wpływu na wynik sprawy nie zasługuje na aprobatę, gdyż prowadziłoby do całkowitego zatarcia różnic między stadium *iudicium rescindens* (tj. fazą dopuszczalności wznowienia) a stadium *iudicium rescissorium*. Art. 412 § 1 k.p.c. ma zastosowanie w sytuacji, gdy sąd ustalił już istnienie powołanej w skardze

podstawy wznowienia lub przyjął założenie o jej istnieniu, tym samym ponowne rozpoznanie sprawy powinno odbywać się przy założeniu, jakby zaskarżone orzeczenie nie zostało wydane. Natomiast Sąd Okręgowy ograniczył się wyłącznie do oceny podstawy wznowienia, a tym samym w ogóle nie dokonał na nowo rozpoznania sprawy. Według pozwanej, w sprawie nie było również podstaw do zastosowania art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 3-5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., bądź w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., ponieważ z art. 4 tej ustawy wynika, że zawarte w tym przepisie odesłanie do Kodeksu pracy może nastąpić dopiero w razie całkowitego braku regulacji danej materii w ustawie o czasie pracy kierowców. Tymczasem kwestia podróży służbowych kierowców i związanych z nimi kosztów została uregulowana w art. 21a oraz w art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie, albowiem niesłuszne są zarzuty podnoszone w ramach obydwu podstaw kasacyjnych.

W świetle art. 398³ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna może być oparta na naruszeniu prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (pkt 1) oraz naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (pkt 2). Zgodnie z utrwalonym w judykaturze poglądem, pod pojęciem podstawy skargi kasacyjnej rozumie się konkretne przepisy prawa, które zostały w niej wskazane z jednoczesnym stwierdzeniem, że wydanie wyroku nastąpiło z ich obrazą. Oparcie skargi kasacyjnej na obu podstawach skłania Sąd Najwyższy do oceny w pierwszej kolejności zarzutów natury procesowej. Pozwana w ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania zarzuca obrazę art. 412 § 1 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. w związku z art. 406 k.p.c., przez błędne uznanie, że w ramach postępowania o wznowienie sąd związany jest ustaleniami poczynionymi w sprawie objętej skargą przez sąd pierwszej oraz drugiej instancji.

W pierwszej kolejności przypomnieć zatem trzeba, że skarga o wznowienie postępowania ma charakter nadzwyczajnego środka prawnego, zmierzającego do wzruszenia prawomocnych orzeczeń i umożliwić w ten sposób kontynuację realizacji, w ograniczonym podstawami skargi zakresie, celu postępowania cywilnego w postaci prawidłowego osądzenia sprawy. Jak wynika z art. 399 § 1 k.p.c. skarga o wznowienie postępowania jest środkiem prowadzącym do obalenia prawomocnego wyroku, ale wymierzonym nie tyle bezpośrednio w ten wyrok, co w uchybienia stwierdzone w toku postępowania prowadzącego do jego wydania i składanym ze względu na owe uchybienia. Świadczy o tym okoliczność, że w ramach podstaw wznowienia skarżący nie musi wykazywać wadliwości samego wyroku, lecz określone w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. wady, które wystąpiły w postępowaniu względnie w obrębie podstaw faktycznych i prawnych, na których sąd bazował wydając rozstrzygnięcie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2017 r., II CSK 767/16, LEX nr 2376884). Stąd wykładnia przepisów ją regulujących powinna mieć charakter ścisły. Nie budzi także wątpliwości, że postępowanie ze skargi wyraźnie dzieli się na trzy stadia. W pierwszym - sąd wyjaśnia kwestię terminu i dopuszczalności wniesienia skargi, w tym czy jest oparta na ustawowej podstawie wznowienia, a niespełnienie tych wymagań skutkuje jej odrzuceniem. Kognicja sądu na drugim etapie obejmuje badanie, czy rzeczywiście istnieje podstawa skargi, rozumiana jako prawdziwość podstawy, a w razie stwierdzenia, że tak - ocenę, czy ma kwalifikowany charakter sprowadzający się do wpływu na treść rozstrzygnięcia. Badanie to następuje w granicach zakreślonych podstawą wznowienia wskazaną w skardze i polega na weryfikacji twierdzeń stron co do wykazania związku kauzalnego między prawomocnym rozstrzygnięciem a podstawą z punktu widzenia sądu poprzednio rozpoznającego sprawę. Postępowanie dowodowe ogranicza się do wyjaśniania potwierdzenia istnienia podstawy skargi, zatem ma ograniczony zakres, przy czym ciężar dowodu istnienia uzasadnionych podstaw spoczywa na wnoszącym skargę, a wykazania twierdzeń przeczących - na przeciwniku. Negatywny wynik tej oceny skutkuje oddaleniem skargi. Dopiero trzecie stadium obejmuje ponowne rozpoznanie sprawy w granicach jakie określa podstawa wznowienia (art. 412 k.p.c.) oraz ocenę zasadności żądania pozwu (wyjątki dotyczą podstaw z art. 401 k.p.c. lub

przewidzianych w art. 401¹ k.p.c.). Na tym etapie zatem - wobec przyjęcia, że podstawa skargi istnieje - sprawa wraca do stanu sprzed uprawomocnienia się uprzednio wydanego orzeczenia, tak jakby poprzednie postępowanie nie zostało zakończone, a orzeczenie nie zostało wydane, i dochodzi do kontynuacji rozpoznania sprawy z przeprowadzeniem postępowania dowodowego. Jeżeli skarga o wznowienie zaskarża wyrok sądu drugiej instancji, wznowienie postępowania oznacza powrót do tej fazy postępowania.

W piśmiennictwie i orzecznictwie istnieje rozbieżność co do wykładni art. 412 § 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia. W kwestii zakresu rozpoznania sprawy prezentowane są bowiem dwa stanowiska. Przedstawiciele pierwszego uznają, że zakres kognicji sądu rozpoznającego skargę o wznowienie postępowania wyznacza istnienie podstawy, na której oparto skargę w konkretnej sprawie, a w konsekwencji zakres ponownego rozpoznania sprawy jest ściśle uwarunkowany przyczyną wznowienia podniesioną przez skarżącego i nie jest dopuszczalne wyjście poza nią (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2007 r., III CSK 56/07, LEX nr 334985; z dnia 30 czerwca 2011 r., III CSK 311/10, LEX nr 960541; z dnia 14 października 2011 r., III CSK 273/10, LEX nr 1102867; z dnia 19 stycznia 2012 r., I PK 82/11, OSNP 2012 nr 23-24, poz. 288 czy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2009 r., II CSK 501/08, LEX nr 528129). Sąd nie rozpoznaje sprawy po raz kolejny w pełnym zakresie, jak czyni to sąd pierwszej lub drugiej instancji. Oznacza to, że powołana podstawa wznowienia przesądza, w jakim zakresie należy uwzględnić wyniki poprzedniego postępowania, z tym że w odniesieniu do podstawy obejmującej nowe fakty i dowody zachodzi potrzeba ich uwzględnienia i oceny w powiązaniu z dotychczas zebrany w sprawie materiałem dowodowym (art. 403 § 2 k.p.c.). Według przeciwnego stanowiska, przy wykładni art. 412 § 1 k.p.c. trzeba natomiast mieć na względzie, że przepis ten ma zastosowanie po stwierdzeniu istnienia podstawy wznowienia lub - w razie połączenia oceny dopuszczalności wznowienia z ponownym merytorycznym rozpoznaniem sprawy - po przyjęciu założenia o jej istnieniu. Zaskarżone orzeczenie nie jest wprawdzie uchylane wskutek stwierdzenia istnienia podstawy wznowienia, jednak ponowne rozpoznanie sprawy odbywa się przy założeniu, jakby

orzeczenie to nie zostało wydane. Sprawa wraca do stanu sprzed uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia i kontynuowane jest jej rozpoznawanie. Stąd znaczenie tego przepisu ogranicza się do wyłączenia możliwości powtórzenia tych czynności przeprowadzonych w prawomocnie zakończonym postępowaniu, które składają się na materiał nieobjęty powołaną w skardze podstawą wznowienia, nie wyklucza on jednak kontynuacji postępowania w sprawie na zasadach ogólnych właściwych dla danej fazy postępowania (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2017 r., III CZP 112/16, OSNC 2017 nr 11, poz. 125 czy wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 października 2011 r., III CSK 273/10, LEX nr 1102867 i z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14, LEX nr 1794316; postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1994 r., III CZP 41/94, LEX nr 9107 czy z dnia 21 lipca 2017 r., I CZ 75/17, LEX nr 2341791). Warunkiem koniecznym jest jednak to, aby powoływanie przez strony i uczestników postępowania okoliczności faktycznych i środków dowodowych w ramach kontynuowania rozpoznawania sprawy mieściło się w granicach przedmiotowych i podmiotowych wznowienia, a więc następowało tylko w odniesieniu do tej części przedmiotu sporu, który został objęty wznowieniem, czyli działaniem ustalonej podstawy wznowienia (K. Weitz (w:) J. Gudowski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. III. s. 1471–1472).

Nadzwyczajny charakter skargi o wznowienie postępowania, skierowanej przeciwko prawomocnemu orzeczeniu, powoduje, że katalog podstaw wznowienia został zawarty w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. i jest on wyczerpujący. Wszelkie inne okoliczności, wykraczające poza sytuacje taksatywnie wymienione w powołanych przepisach, nie mogą stanowić oparcia dla skargi o wznowienie. W doktrynie funkcjonuje przy tym podział podstaw wznowienia na przyczyny nieważności (art. 401 k.p.c.), które stanowią bezwzględny powód wznowienia w tym znaczeniu, że ich stwierdzenie w każdym przypadku skutkuje uchyleniem zaskarżonego orzeczenia oraz tzw. podstawy restytucyjne (art. 403 k.p.c.), których istnienie uzasadnia uchylenie orzeczenia tylko w przypadku wystąpienia związku przyczynowego zachodzącego między nimi a treścią rozstrzygnięcia, jak i wreszcie tę podstawę, jaką jest wydanie wyroku w oparciu o akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, umową międzynarodową lub

ustawą (art. 401¹ k.p.c.). Ponadto w myśl art. 401¹ k.p.c. podstawą wznowienia może być tylko takie orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, które stwierdza niezgodność z Konstytucją, ratyfikowaną przez Polskę umową międzynarodową lub ustawą unormowania, na którego podstawie wydano zaskarżony wyrok. Wznowienie postępowania na podstawie art. 401¹ k.p.c. nie może zatem zmierzać do kwestionowania dotychczasowych ustaleń faktycznych oraz oceny dowodów w sprawie objętej skargą bowiem wówczas, co prawidłowo zauważa pozwana, dochodzi jedynie do wyeliminowania określonej normy prawnej, która występowała wyłącznie na etapie subsumpcji. To zaś jest podstawą wznowienia rozstrzyga w jakim zakresie należy uwzględnić wyniki poprzedniego postępowania oraz w jakim zakresie postępowanie dowodowe powinno być prowadzone przy ponownym rozpoznaniu sprawy w granicach zakreślonych przez podstawę wznowienia. W przypadku, gdy podstawą wznowienia postępowania jest art. 401¹ k.p.c., to o wznowieniu postępowania stanowią przede wszystkim wadliwości w zakresie rozstrzygnięcia prawnego, a nie w zakresie dokonanych ustaleń faktycznych, które są istotne przy oparciu podstawy skargi na przesłankach z art. 403 k.p.c.

W okolicznościach faktycznych rozpoznawanej sprawy nie budzi wątpliwości, że podstawą wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w S. z dnia 10 listopada 2016 r., VI Pa (...), był wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, którym orzeczono, iż art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. lub z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP. Oznacza to, że wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 10 listopada 2016 r., VI Pa (...), podlegałby wzruszeniu tylko wówczas, gdyby nie współgrał ze stanem prawnym ukształtowanym przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. Jak uznał Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 31 stycznia 2019 r., I PK 236/17 (LEX nr 2617358), z dnia 21 lutego 2019 r., I PK 252/17 (LEX nr 2623753), oraz z dnia 24 kwietnia 2019 r., II PK 8/18 (LEX nr 2650750), tylko ten aspekt sprawy stanowi zmienną ponownego rozpoznania sprawy w rozumieniu art. 412 § 2 k.p.c. w związku z art. 401¹ k.p.c. A zatem na obecnym etapie procedowania znaczenie ma tylko to, czy zakwestionowanie konstytucyjności art.

21a ustawy o czasie pracy kierowców dokonane wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego wpływa na poprawność prawomocnego rozstrzygnięcia objętego skargą o wznowienie postępowania. Wobec tego Sąd Okręgowy rozpoznając skargę trafnie przyjął, że wiąże go ustalenie, zgodnie z którym powodów nie obowiązywał regulamin wynagradzania regulujący kwestie ryczałtów za noclegi. Nie doszło zatem do naruszenia art. 412 § 1 k.p.c., jak również art. 382 k.p.c. w związku z art. 406 k.p.c., a pozwana w skardze nowego materiału dowodowego nie zaoferowała.

Bezzasadny jest także zarzut naruszenia prawa materialnego w postaci art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 3-5 k.p. bądź w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., bądź w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. Jak prawidłowo zauważył Sąd Okręgowy w motywach zaskarżonego orzeczenia wpływ wyroku Trybunału Konstytucyjnego na sytuację prawną kierowców ocenił już Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17, stwierdzając, że wyeliminowanie z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców przez Trybunał Konstytucyjny nie oznacza, iż powstała luka w przepisach regulujących zasady rozliczania podróży służbowych realizowanych przez kierowców w transporcie międzynarodowym. Do pracowników-kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują bowiem zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Wskazuje na to mechanizm z art. 5 k.p. i jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2018 r., III PK 71/17, LEX nr 2539181). Stanowisko to potwierdzają liczne wypowiedzi Sądu Najwyższego. Chronologicznie rzecz ujmując, należy przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158), zgodnie z którym po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p., gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Pogląd ten zaaprobował Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15 (LEX nr 2306366) i I PK 410/15 (LEX nr 2306367).

Sumując powyższe, wyrok Trybunału Konstytucyjnego, na który powołuje się pozwana, nie wpływa na poprawność rozstrzygnięcia w sytuacji, gdy pracodawca w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę nie uregulował prawa pracownika do ryczałtu za noclegi. W takim wypadku roszczenie kierowców o zapłatę ryczałtu za noclegi znajduje oparcie w art. 77⁵ § 5 k.p. (który daje pracownikom prawo do pokrycia należności podróży służbowej według przepisów obowiązujących w państwowych i samorządowych jednostkach sfery budżetowej), mający zastosowanie na podstawie art. 5 k.p. i art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Ponadto w wyroku z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15 (LEX nr 2306366), Sąd Najwyższy zauważył, iż art. 77⁵ § 5 k.p. posługuje się zwrotem „w przypadku, gdy (...) nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3”. Chodzi więc o sytuację, w której zakładowe źródła prawa pracy nie regulują należności z tytułu podróży służbowej. Brak regulacji należy dekodować rodzajowo, to znaczy, jeżeli pracodawca uregułuje kwestię diet, a pomija inne koszty podróży, to oznacza, że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p. To zaś oznacza, że regulamin nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3 art. 77⁵ k.p., a więc spełniona zostaje przesłanka wymieniona w § 5. W konsekwencji, zgodnie z jego treścią pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2 (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., III PK 53/17, LEX nr 2550123).

Mając na uwadze motywy przedstawione powyżej Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

as